

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ
ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ
ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ ΑΝΑΠΗΡΩΝ ΚΑΙ
ΘΥΜΑΤΩΝ ΠΟΛΕΜΟΥ ΑΤΤΙΚΗΣ Κ.ΛΠ.
ΚΑΤΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

(Προσφυγή υπ' αριθ. 35859/02)

ΑΠΟΦΑΣΗ
(δίκαιη ικανοποίηση)
ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ
27 Σεπτεμβρίου 2007

Η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική υπό τις προϋποθέσεις που ορίζονται στο άρθρο 44 παρ. 2 της Σύμβασης. Μπορεί να υποστεί αναθεωρήσεις στη φάση της εκδοτικής επιμέλειας.

**Στην υπόθεση του Οικοδομικού Συνεταιρισμού
Αναπήρων και Θυμάτων Πολέμου Αττικής και άλλων κατά
Ελλάδος,**

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
(Πρώτο Τμήμα), αφού συνεδρίασε σε σώμα αποτελούμενο από
τους:

κ. Λ. ΛΟΥΚΑΪΔΗ, *Πρόεδρο,*

κ. Χ.Λ. ΡΟΖΑΚΗ,

κα. Φ. ΤΥΛΚΕΝ,

κα. Ε. ΣΤΑΪΝΕΡ,

κ. Κ. ΧΑΤΖΙΕΦ,

κ. ΝΤ. ΣΠΙΛΜΑΝ,

κ. Σ.Ε. ΓΙΕΜΠΕΝΣ, *Δικαστές,*

και τον κ. Ζ. ΝΙΛΣΕΝ, *Γραμματέα του Τμήματος,*

Αφού συσκέφθηκε κεκλεισμένων των θυρών στις 6
Σεπτεμβρίου 2007,

Εκδίδει την ακόλουθη απόφαση, η οποία υιοθετήθηκε
την τελευταία ως άνω ημερομηνία:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση είναι απόρροια της προσφυγής υπ' αριθ.
35859/02 κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας, η οποία
κατατέθηκε στο Δικαστήριο σύμφωνα με το άρθρο 34 της
Σύμβασης για την Προστασία των Δικαιωμάτων του
Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση»)
από ένα συνεταιρισμό με νομική προσωπικότητα σύμφωνα με
το ελληνικό δίκαιο, τον Οικοδομικό Συνεταιρισμό Αναπήρων
και Θυμάτων Πολέμου Αττικής («ο πρώτος προσφεύγων»),
στις 25 Σεπτεμβρίου 2002. Ο πρώτος προσφεύγων κατέθεσε

την κρινόμενη προσφυγή ενεργώντας τόσο για λογαριασμό του ιδίου όσο και για λογαριασμό 157 μελών του, τα ονόματα των οποίων υπεβλήθησαν στο Δικαστήριο, βάσει απόφασης που έλαβε η γενική συνέλευσή του στις 8 Σεπτεμβρίου 2002.

2. Με την απόφαση που εκδόθηκε στις 13 Ιουλίου 2006 («η κύρια απόφαση»), το Δικαστήριο έκρινε ομόφωνα ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου. Ειδικότερα, έκρινε ότι δεν επιτεύχθηκε εύλογη ισορροπία μεταξύ του δημοσίου συμφέροντος και της απαίτησης για προστασία των δικαιωμάτων των προσφευγόντων (βλ. Οικοδομικός Συνεταιρισμός Αναπήρων και Θυμάτων Πολέμου Αττικής κ.λπ. κατά Ελλάδος, No. 35859/02, παρ. 40-41, 13 Ιουλίου 2006).

3. Σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης, οι προσφεύγοντες κάλεσαν το Ελληνικό Δημόσιο είτε να αποκαταστήσει το δικαίωμά τους να ανεγείρουν τις οικίες τους στην επίμαχη έκταση είτε να τους καταβάλει αποζημίωση 60 έως 65 εκατ. ευρώ. Επίσης, ζητούν τα ποσά των 14.700.000 ευρώ ως αποζημίωση για ηθική βλάβη και 100.000 ευρώ για δικαστικά έξοδα.

4. Καθώς το ζήτημα της εφαρμογής του άρθρου 41 της Σύμβασης δεν ήταν ώριμο για τη λήψη απόφασης, το Δικαστήριο επιφυλάχθηκε και κάλεσε την Κυβέρνηση και τους προσφεύγοντες να υποβάλουν γραπτώς, εντός τριών μηνών από την ημερομηνία κατά την οποία η απόφαση θα καταστεί οριστική, τις παρατηρήσεις τους σχετικά με το θέμα και, ειδικότερα, να κοινοποιήσουν στο Δικαστήριο τη συμφωνία

που μπορεί να επιτευχθεί (αυτόθι, παρ. 45 και σημείο 3 του διατακτικού).

5. Τόσο οι προσφεύγοντες όσο και η Κυβέρνηση κατέθεσαν παρατηρήσεις και, στη συνέχεια, απαντήσεις στους ισχυρισμούς του καθενός.

NOMΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

6. Σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης:

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της, και αν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλόμενου Μέρους δεν επιτρέπει παρά μόνο ατελή εξάλειψη των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί, εφόσον είναι αναγκαίο, στον παθόντα δίκαιη ικανοποίηση».

A. Αποζημίωση λόγω υλικής βλάβης

1. *Οι ισχυρισμοί των προσφευγόντων*

7. Οι προσφεύγοντες υπενθυμίζουν κατ' αρχάς ότι το Δικαστήριο ήδη δέχθηκε ότι όχι μόνον ο προσφεύγων συνεταιρισμός, αλλά και καθένα από τα μέλη του υπήρξαν θύματα παραβίασης των περιουσιακών δικαιωμάτων τους. Επιπλέον, το 1999, όταν ο προσφεύγων συνεταιρισμός (μαζί με τρία από τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου του) ζήτησε είτε την ανταλλαγή είτε την απαλλοτρίωση της επίδικης έκτασης, ενεργούσε στο όνομα και για λογαριασμό όλων των μελών του. Ως εκ τούτου, όλοι οι προσφεύγοντες δικαιούνται δίκαιη ικανοποίηση.

8. Οι προσφεύγοντες τονίζουν ότι η υπόθεσή τους είναι εξαιρετική από πολλές απόψεις. Θύμα της παραβίασης δεν ήταν ένας συνηθισμένος ιδιοκτήτης ή κάτοχος: η ίδρυση του

Οικοδομικού Συνεταιρισμού Αναπήρων και Θυμάτων Πολέμου Αττικής είχε εγκριθεί από το Ελληνικό Δημόσιο στις αρχές της δεκαετίας του '50 με αποκλειστικό σκοπό την παροχή στέγης σε κάθε μέλος του. Όπως προκύπτει σαφώς από τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκομίστηκαν στο Δικαστήριο, οι προσφεύγοντες απέκτησαν την επίδικη έκταση καταβάλλοντας σημαντικό χρηματικό ποσό το 1957 (400.000 δρχ.). Στη συνέχεια το Ελληνικό Δημόσιο απαλλοτρίωσε την έκταση προς χρήση του Ελληνικού Στρατού. Σε αντάλλαγμα, το Ελληνικό Δημόσιο μεταβίβασε στους προσφεύγοντες την επίδικη έκταση και, καθώς ήταν μεγαλύτερη από την αρχική, χρειάστηκε να καταβάλουν οι προσφεύγοντες πρόσθετο τίμημα (βλ. παρ. 9-10 της κύριας απόφασης).

9. Επιπλέον, οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι το ζήτημα αν η επίδικη έκταση ήταν δασική προτού έλθει στην κατοχή τους είναι άσχετο. Αντιθέτως, το κρίσιμο γεγονός στην υπόθεσή τους είναι ότι, ακόμη και αν η εν λόγω έκταση θεωρήθηκε τότε δασική – ενώ δεν ήταν – αυτό δεν μπορούσε να εμποδίσει τη χρήση της και, ιδιαίτερα, την αξιοποίησή της για οικοδομικούς σκοπούς. Εν προκειμένω, οι προσφεύγοντες υπενθυμίζουν ότι η δραστική αλλαγή στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος και των δασών στην Ελλάδα επήλθε σταδιακά μετά την υιοθέτηση του Συντάγματος του 1975. Πριν από την αλλαγή αυτή, την προστασία των δασών εγγυάτο η κοινή νομοθεσία και μπορούσε να περιοριστεί για διάφορους λόγους, μεταξύ των οποίων η επέκταση του σχεδίου πόλεως ή η αξιοποίηση για οικιστική ή αγροτική χρήση.

10. Σε κάθε περίπτωση, οι προσφεύγοντες τονίζουν ότι την εποχή που την απέκτησαν (1964), η επίδικη έκταση δεν ήταν δασική, ενόψει μάλιστα του γεγονότος ότι η έκταση αυτή παραχωρήθηκε στο συνεταιρισμό σε αντικατάσταση εκείνης που είχε αγοράσει το 1957 με ιδίους πόρους για τον ίδιο ακριβώς σκοπό, δηλ. την εξασφάλιση στέγης για τους αναπήρους και τα θύματα πολέμου. Με άλλα λόγια, αντίθετα με τους κοινούς ιδιοκτήτες που έχουν θεμιτή προσδοκία να κτίσουν στο ακίνητό τους και να το αξιοποιήσουν, ο λόγος ύπαρξης του συνεταιρισμού ήταν αποκλειστικά η επίτευξη αυτού του σκοπού.

11. Ενόψει των ανωτέρω, οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι η παραβίαση των δικαιωμάτων τους όχι μόνο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του «τρίτου κανόνα» που περιέχεται στο άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, αλλά μπορεί επίσης να θεωρηθεί ως στέρηση της περιουσίας τους, καθώς συνιστά αναίρεση του σκοπού για τον οποίο είχε ιδρυθεί ο συνεταιρισμός. Για το λόγο αυτό, οι προσφεύγοντες θεωρούν ότι μόνον η *restitutio in integrum* μπορεί να θέσει τέλος στην παραβίαση. Εάν αυτό δεν είναι δυνατόν, η μόνη αποδεκτή αποκατάσταση είναι η πλήρης αποζημίωση.

12. Εν προκειμένω, οι προσφεύγοντες προσκομίζουν έκθεση εμπειρογνομόνων της King Hellas International Property Consultants A.E., σύμφωνα με την οποία η αγοραία αξία της επίδικης έκτασης κατά την ημερομηνία έναρξης της παραβίασης (15 Απριλίου 1988, σύμφωνα με τους προσφεύγοντες, όταν με Προεδρικό Διάταγμα καταργήθηκε το Βασιλικό Διάταγμα του 1966 σε ό,τι αφορούσε την ένταξη της

έκτασης του συνεταιρισμού στο σχέδιο πόλεως) ισοδυναμούσε με 14.400.000 ευρώ. Το ποσό αυτό υπολογίστηκε κατά κύριο λόγο με βάση την αντικειμενική αξία της έκτασής τους, η οποία αποτελεί σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία την ελάχιστη αξία βάσει της οποίας οι φορολογικές αρχές υπολογίζουν τον οφειλόμενο φόρο μεταβίβασης ή κληρονομίας ακινήτων. Προς ενημέρωση, οι προσφεύγοντες αναφέρουν ότι το Δεκέμβριο του 2006 η αγοραία αξία της έκτασής τους ανερχόταν σε 108.000.000 ευρώ.

13. Καθώς δεν τους έχει καταβληθεί καμία αποζημίωση, οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι το ανωτέρω ποσό πρέπει να αναπροσαρμοστεί και να συνυπολογιστούν οι τόκοι για την περίοδο από τις 15 Απριλίου 1988 μέχρι σήμερα. Για το σκοπό αυτό, οι εμπειρογνώμονες χρησιμοποίησαν δύο εναλλακτικές μεθόδους. Σύμφωνα με την πρώτη, εφάρμοσαν το επιτόκιο των ομολόγων του Δημοσίου, που αποτελούν την ασφαλέστερη – αν και εξαιρετικά συντηρητική – επένδυση στην Ελλάδα, κατά τη διάρκεια της εν λόγω περιόδου. Η μέθοδος αυτή δίνει το ποσό των 132.830.000 ευρώ συνολικά στις 31 Δεκεμβρίου 2006. Σύμφωνα με τη δεύτερη μέθοδο, εφάρμοσαν επιτόκιο 6% το έτος, που ισοδυναμεί με το επιτόκιο δανεισμού του Ελληνικού Δημοσίου κατά την περίοδο αυτή. Με αυτή την εναλλακτική μέθοδο προκύπτει ποσό 43.570.000 ευρώ. Στο σημείο αυτό οι προσφεύγοντες τονίζουν ότι, και στις δύο μεθόδους υπολογισμού των ανωτέρω ποσών, οι εμπειρογνώμονες εφάρμοσαν τη μέθοδο του ανατοκισμού σε ετήσια βάση, και όχι μηνιαία, όπως έκανε το Ελληνικό Δημόσιο με τους οφειλότες του την ίδια περίοδο.

14. Επιπλέον, οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι, ακόμη και αν η παραβίαση των δικαιωμάτων τους δεν θεωρηθεί ως στέρηση της περιουσίας τους, αλλά μόνο ως ρύθμιση της χρήσης της, και πάλι τους οφείλεται αποζημίωση. Για τον υπολογισμό της αποζημίωσης αυτής, οι προσφεύγοντες παραπέμπουν και πάλι στην έκθεση των εμπειρογνομόνων. Για την περίοδο από τις 15 Απριλίου 1988 έως σήμερα, οι εμπειρογνώμονες χρησιμοποίησαν δύο διαφορετικές μεθόδους. Σύμφωνα με την πρώτη, εφάρμοσαν το επιτόκιο των ομολόγων του Δημοσίου, από το οποίο προκύπτει ποσό 118.430.000 ευρώ, ενώ σύμφωνα με τη δεύτερη εφάρμοσαν επιτόκιο 6% το έτος για την ίδια περίοδο, με το οποίο προκύπτει το ποσό των 29.170.000 ευρώ.

15. Με αυτά τα δεδομένα, οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι για τον υπολογισμό της απώλειας χρήσης της έκτασής τους μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως χρονική αφετηρία η ημερομηνία ένταξής της στο σχέδιο πόλεως του Χολαργού (6 Μαΐου 1966 – βλ. παρ. 11 της κύριας απόφασης). Την ημερομηνία αυτή, βάσει του σχετικού Βασιλικού Διατάγματος, οι προσφεύγοντες θα μπορούσαν να είχαν αρχίσει την ανέγερση των κατοικιών τους μετά τη λήψη των σχετικών οικοδομικών αδειών. Με την εφαρμογή των ίδιων εναλλακτικών μεθόδων που περιγράφονται παραπάνω και λαμβανομένης υπόψη της αγοραίας αξίας της έκτασής τους στις 6 Μαΐου 1966 (1.600.000 ευρώ), τα αντίστοιχα ποσά θα ήταν συνολικά 118.310.000 ευρώ (με βάση το επιτόκιο των ομολόγων του Δημοσίου) και 15.840.000 ευρώ (με επιτόκιο 6% το έτος).

2. *Ισχυρισμοί της Κυβέρνησης*

16. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι στην κύρια απόφασή του το Δικαστήριο έκρινε ότι η παρέμβαση για την οποία παραπονούνται οι προσφεύγοντες συνιστά ρύθμιση της χρήσης της περιουσίας τους (αυτόθι, παρ. 36), και όχι στέρηση της περιουσίας τους, όπως ισχυρίζονται οι προσφεύγοντες. Αυτό δεν αλλάζει από το γεγονός ότι ο στόχος που επιδίωκε ο προσφεύγων συνεταιρισμός δεν επιτεύχθηκε.

17. Επιπλέον, η Κυβέρνηση σημειώνει ότι το Δικαστήριο δεν αμφισβήτησε τη νομιμότητα των καταγγελλόμενων πράξεων, ούτε το γεγονός ότι η επίδικη έκταση είναι δασική ή το δημόσιο συμφέρον στο οποίο αποσκοπούσαν οι εν λόγω πράξεις. Διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου επειδή δεν επιτεύχθηκε εύλογη ισορροπία μεταξύ των συμφερόντων ιδιωτών και του δημοσίου συμφέροντος. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι, για το λόγο αυτό, η κρινόμενη υπόθεση σαφώς διαφέρει από την υπόθεση Παπαμιχαλόπουλου κ.λπ. κατά Ελλάδος, όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι η παράνομη κατάληψη της περιουσίας των προσφευγόντων από το Δημόσιο συνιστούσε *de facto* απαλλοτρίωση (Παπαμιχαλόπουλος κ.λπ. κατά Ελλάδος, απόφαση της 24^{ης} Ιουνίου 1993, Series A no. 260-B, σελ. 69, παρ. 41-42).

18. Ως εκ τούτου, είναι προφανές ότι τόσο το αίτημα των προσφευγόντων να τους επιτραπεί να οικοδομήσουν στην έκτασή τους όσο και το αίτημά τους για αποζημίωση ίση με την υποτιθέμενη αγοραία αξία της έκτασής τους είναι εντελώς αβάσιμα, καθώς η ζημία που επικαλούνται δεν έχει αιτιώδη σύνδεση με τη διαπιστωθείσα παραβίαση. Συνεπώς, το αίτημα

των προσφευγόντων για *restitutio in integrum* ή πλήρη αποζημίωση πρέπει να απορριφθεί.

19. Επιπλέον, το κριτήριο που χρησιμοποιούν οι προσφεύγοντες για να καθορίσουν την υλική βλάβη που υπέστησαν, δηλ. η αγοραία αξία της έκτασης, είναι εσφαλμένο και ακατάλληλο, καθώς δεν υφίσταται αγοραία ή αντικειμενική αξία για τα δάση και τις δασικές εκτάσεις, τα οποία δεν επιτρέπεται να αξιοποιούνται για εμπορικούς σκοπούς. Εν προκειμένω, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η επίμαχη έκταση ήταν πάντοτε δασική και είχε κηρυχθεί αναδασωτέα από δεκαετιών. Συνεπώς, η προσκομισθείσα από τους προσφεύγοντες εκτίμηση της αξίας της, η οποία έγινε από ιδιωτική εταιρία βάσει μιας τελείως αυθαίρετης μεθόδου υπολογισμού, δεν πρέπει να ληφθεί υπόψη από το Δικαστήριο.

20. Σύμφωνα με την Κυβέρνηση, το Δικαστήριο πρέπει επίσης να λάβει υπόψη το γεγονός ότι οι προσφεύγοντες απέκτησαν την έκταση μέσω παραχώρησης από το Ελληνικό Δημόσιο, καταβάλλοντας καθαρά συμβολικό τίμημα. Επιπλέον, όταν το Ελληνικό Δημόσιο τους παραχώρησε την επίδικη έκταση, δεν δεσμεύθηκε να την εντάξει στο σχέδιο πόλεως και δεν εγγυήθηκε ότι η έκταση αυτή πληρούσε τα κριτήρια ένταξης.

21. Επιπλέον, κατά τον προσδιορισμό της αποζημίωσης των προσφευγόντων για τον περιορισμό της χρήσης της περιουσίας τους, το Δικαστήριο θα πρέπει να λάβει υπόψη τους επιτακτικούς λόγους δημοσίου συμφέροντος που εξυπηρετούσαν οι περιορισμοί που επιβλήθηκαν, καθώς και το γεγονός ότι η ανταλλαγή ή απαλλοτρίωση της εν λόγω έκτασης

από το Ελληνικό Δημόσιο δεν ζητήθηκε από όλα τα μέλη του προσφεύγοντος συνεταιρισμού το 1999.

22. Ενόψει των ανωτέρω, η Κυβέρνηση συμπεραίνει ότι το ποσό που τυχόν θα επιδικαστεί ως αποζημίωση για υλική βλάβη δεν πρέπει να υπερβαίνει συνολικά τα 150.000 ευρώ.

3. *Η εκτίμηση του Δικαστηρίου*

23. Στην κύρια απόφασή του, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η παρέμβαση στα περιουσιακά δικαιώματα των προσφευγόντων «σαφώς συνιστά ρύθμιση της χρήσης της περιουσίας τους, κατά την έννοια της δεύτερης παραγράφου του άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου» (αυτόθι, παρ. 36). Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο δεν μπορεί να αποστεί από τη διαπίστωση αυτή και να θεωρήσει ότι η παρέμβαση για την οποία παραπονούνται οι προσφεύγοντες ισοδυναμεί με στέρηση της περιουσίας τους, όπως ισχυρίζονται εν προκειμένω οι προσφεύγοντες. Επιπλέον, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι καθήκον του είναι αποφασίσει αν χρειάζεται να χορηγηθεί στον παθόντα δίκαιη ικανοποίηση, και όχι να επανέλθει σε ζητήματα που αφορούν την ουσία της υπόθεσης, δηλ. να αποφασίσει αν η επίδικη έκταση ήταν δασική το 1964 ή αν δωρίστηκε στους προσφεύγοντες ή αγοράστηκε απ' αυτούς.

24. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι, όποτε σε μια απόφαση διαπιστώνεται παραβίαση της Σύμβασης, το καθ' ου Κράτος είναι υποχρεωμένο βάσει του νόμου να θέσει τέλος στην παραβίαση και να επανορθώσει τις επιπτώσεις της με τέτοιο τρόπο ώστε να αποκαταστήσει, όσο είναι δυνατόν, την κατάσταση που υπήρχε πριν από την παραβίαση (βλ. Ιατρίδης

κατά Ελλάδος (δίκαιη ικανοποίηση) [GC], No. 31107/96, παρ. 32, ECHR 2000-XI).

25. Η καθ' ης Κυβέρνηση είναι κατ' αρχήν ελεύθερη να επιλέξει τον τρόπο συμμόρφωσης προς την απόφαση. Αυτή η διακριτική ευχέρεια σχετικά με τον τρόπο εκτέλεσης της απόφασης αντανακλά την ελευθερία επιλογής που συνοδεύει την πρωταρχική υποχρέωση των Συμβαλλομένων Κρατών βάσει της Σύμβασης να εξασφαλίζουν τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που εγγυάται η Σύμβαση (άρθρο 1). Εάν η φύση της παραβίασης επιτρέπει *restitutio in integrum*, εναπόκειται στην καθ' ης Κυβέρνηση να την πραγματοποιήσει, καθώς το Δικαστήριο δεν έχει ούτε την εξουσία ούτε την πρακτική δυνατότητα να το πράξει. Ωστόσο, εφόσον το εθνικό δίκαιο δεν επιτρέπει – ή επιτρέπει μόνον εν μέρει – την αποκατάσταση, το άρθρο 41 παρέχει στο Δικαστήριο την εξουσία να χορηγήσει στον παθόντα τη δίκαιη ικανοποίηση που θα του φανεί ενδεδειγμένη (Παπαμιχαλόπουλος κ.λπ. κατά Ελλάδος (άρθρο 50), απόφαση της 31^{ης} Οκτωβρίου 1995, Series A no. 330-B, σελ. 58-59, παρ. 34, και *Brumărescu κατά Ρουμανίας* (δίκαιη ικανοποίηση) [GC], No. 28342/95, παρ. 20, ECHR 2001-I).

26. Στην κύρια απόφασή του το Δικαστήριο έκρινε, μεταξύ άλλων, ότι «σε μια τόσο πολύπλοκη κατάσταση, στην οποία οποιαδήποτε απόφαση μπορεί να επηρεάσει σημαντικά τα περιουσιακά δικαιώματα πολλών ανθρώπων, η θεμιτή επιδίωξη της προστασίας των δασών, όπως είναι κατανοητή σήμερα, δεν απαλλάσσει το Κράτος από την ευθύνη του να παρέχει επαρκή προστασία σε άτομα όπως οι προσφεύγοντες που έχουν τη νομή ή την κυριότητα περιουσίας καλή τη πίστει ... Το

Δικαστήριο εντυπωσιάζεται ιδιαίτερα από το γεγονός ότι, ενώ θίχθηκε η ουσία του δικαιώματος κυριότητας των προσφευγόντων ..., οι προσφεύγοντες απέτυχαν να λάβουν αποζημίωση σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την τελική άρνηση του Κράτους να απαλλοτριώσει την περιουσία των προσφευγόντων ή να την ανταλλάξει με άλλη ίσης αξίας, επιδείνωσε σημαντικά τις δυσμενείς επιπτώσεις στην κατάσταση των προσφευγόντων και δημιούργησε ένα δυσανάλογο βάρος γι' αυτούς. Υπό το φως των περιστάσεων αυτών, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι δεν επιτεύχθηκε εύλογη ισορροπία μεταξύ του δημοσίου συμφέροντος και της ανάγκης προστασίας των δικαιωμάτων των προσφευγόντων» (αυτόθι, παρ. 38-40). Όπως προκύπτει από το απόσπασμα αυτό, η πράξη της Ελληνικής Κυβέρνησης που το Δικαστήριο έκρινε αντίθετη με τη Σύμβαση είναι η απαγόρευση ανέγερσης κατοικιών στην έκταση των προσφευγόντων, η οποία θα ήταν νόμιμη εάν η Ελληνική Κυβέρνηση είχε καταβάλει αποζημίωση κάποιας μορφής.

27. Το Δικαστήριο κατ' αρχάς θεωρεί ότι, υπό τις περιστάσεις της υπόθεσης, η φύση της παραβίασης που διαπιστώθηκε στην κύρια απόφαση δεν του επιτρέπει να προχωρήσει βάσει της αρχής *restitutio in integrum* (βλ. πρώην Βασιλιάς της Ελλάδος κ.λπ. κατά Ελλάδος [GC] (δίκαιη ικανοποίηση), No. 25701/94, παρ. 73). Συνεπώς, πρέπει να χορηγηθεί δίκαιη ικανοποίηση.

28. Στην κρινόμενη υπόθεση το Δικαστήριο δεν μπορεί να παραβλέψει το γεγονός ότι οι προσφεύγοντες υπέστησαν

δραστικό περιορισμό της χρήσης της περιουσίας τους. Παρ' όλα αυτά, γνωρίζει τις δυσκολίες του υπολογισμού της αξίας της περιουσίας και της υλικής βλάβης που επήλθε λόγω του περιορισμού της χρήσης της. Επιπλέον, σημειώνει τη σημαντική απόκλιση μεταξύ των εκτιμήσεων των διαδίκων (βλ. Παπασταύρου κ.λπ. κατά Ελλάδος (δίκαιη ικανοποίηση), Νο. 46372/99, παρ. 15-16, 18 Νοεμβρίου 2004).

29. Ενόψει των ανωτέρω, το Δικαστήριο, κατά δίκαιη κρίση, όπως απαιτείται από το άρθρο 41 της Σύμβασης, επιδικάζει υπέρ των προσφευγόντων συλλογικά το ποσό των 5.000.000 ευρώ ως αποζημίωση λόγω υλικής βλάβης, συν τους φόρους με τους οποίους μπορεί να επιβαρυνθεί το ποσό αυτό.

B. Αποζημίωση λόγω ηθικής βλάβης

30. Οι προσφεύγοντες ζητούν 100.000 ευρώ για κάθε μερίδιο του προσφεύγοντος συνεταιρισμού, ήτοι συνολικά 15.700.000 ευρώ ως αποζημίωση για την ηθική βλάβη που υπέστησαν.

31. Σύμφωνα με την Κυβέρνηση, το αιτούμενο ποσό είναι υπερβολικό. Η Κυβέρνηση θεωρεί ότι η διαπίστωση παραβίασης του άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου συνιστά από μόνη της επαρκή δίκαιη ικανοποίηση για την ηθική βλάβη που τυχόν υπέστησαν οι προσφεύγοντες.

32. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι, ενώ οι προσφεύγοντες μπορεί να υπέστησαν ηθική βλάβη, η παρούσα απόφαση παρέχει επαρκή αποζημίωση γι' αυτήν.

Γ. Δικαστικά έξοδα

33. Οι προσφεύγοντες ζητούν 100.000 ευρώ για δικαστικά έξοδα ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου. Προσκομίζουν σχετικά λογαριασμό της αμοιβής των δικηγόρων τους ενώπιον του Δικαστηρίου, ύψους 15.000 ευρώ, και τιμολόγιο των εμπειρογνομόνων που συνέταξαν την έκθεση εκτίμησης, ύψους 24.990 ευρώ.

34. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι τα ποσά που ζητούν οι προσφεύγοντες είναι υπερβολικά, μη αναγκαία και ανεπαρκώς τεκμηριωμένα. Ειδικότερα, τονίζει ότι η σύνταξη της έκθεσης των εμπειρογνομόνων δεν ήταν αναγκαία, διότι βασίζεται στην εσφαλμένη παραδοχή ότι η επίδικη έκταση είναι οικοδομήσιμη και, ως εκ τούτου, έχει αγοραία αξία. Επίσης, αμφισβητεί το ποσό που ζητείται για την αμοιβή των δικηγόρων, υποστηρίζοντας ότι δεν διεξήχθη προφορική διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου και ότι η εξέταση της υπόθεσης έγινε βάσει των γραπτών παρατηρήσεων. Συνεπώς, το ποσό που τυχόν θα επιδικαστεί όσον αφορά το κεφάλαιο αυτό δεν πρέπει να υπερβεί τα 3.000 ευρώ.

35. Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, δικαστικά έξοδα επιδικάζονται σύμφωνα με το άρθρο 41 μόνον εφόσον αποδειχθεί ότι ήταν πραγματικά, αναγκαία και εύλογα (βλ. παραπάνω Ιατρίδης κατά Ελλάδος (δίκαιη ικανοποίηση), παρ. 54).

36. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι οι προσφεύγοντες δεν προσκόμισαν δικαιολογητικά των δικαστικών εξόδων ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Ως εκ τούτου, δεν επιδικάζει κανένα ποσό ως προς το κεφάλαιο αυτό. Όσον αφορά τις απαιτήσεις

των προσφευγόντων σχετικά με τη διαδικασία ενώπιόν του, το Δικαστήριο κρίνει ότι η αμοιβή των δικηγόρων και τα έξοδα σύνταξης της έκθεσης εκτίμησης ήταν αναγκαία, εύλογα και πλήρως τεκμηριωμένα. Ως εκ τούτου, έχοντας υπόψη τις περιστάσεις της υπόθεσης και την πολυπλοκότητα του ζητήματος της εφαρμογής του άρθρου 41, το Δικαστήριο θεωρεί εύλογο να επιδικάσει στους προσφεύγοντες συλλογικά το ποσό των 40.000 ευρώ, συν τους φόρους με τους οποίους μπορεί να επιβαρυνθεί το ποσό αυτό.

Δ. Τόκοι υπερημερίας

37. Το Δικαστήριο αποφασίζει ότι το επιτόκιο υπερημερίες θα ισούται με το επιτόκιο της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας συν τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΟΜΟΦΩΝΑ:

1. *Αποφασίζει* ότι:

(α) το καθ' ου Κράτος θα πληρώσει στους προσφεύγοντες συλλογικά, εντός τριών μηνών αφότου η παρούσα απόφαση καταστεί οριστική σύμφωνα με το άρθρο 44 παρ. 2 της Σύμβασης, τα ακόλουθα ποσά:

(i) πέντε εκατομμύρια (5.000.000) ευρώ ως αποζημίωση λόγω υλικής βλάβης,

(ii) σαράντα χιλιάδες (40.000) ευρώ για δικαστικά έξοδα, συν

(iii) τους φόρους με τους οποίους μπορεί να επιβαρυνθούν τα ποσά αυτά,

(β) από τη λήξη της προαναφερθείσας τρίμηνης προθεσμίας μέχρι την εξόφληση, θα καταβάλλεται απλός τόκος επί των ποσών αυτών, με επιτόκιο που θα ισούται με το επιτόκιο της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας συν τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

2. *Απορρίπτει* τα υπόλοιπα αιτήματα των προσφευγόντων για δίκαιη ικανοποίηση.

Έγινε στα Αγγλικά και κοινοποιήθηκε γραπτώς στις 27 Σεπτεμβρίου 2007 σύμφωνα με τον Κανόνα 77 παρ. 2 και 3 του Κανονισμού του Δικαστηρίου.

(υπογραφή)

Ζέρεν ΝΙΑΣΕΝ

Γραμματέας

(υπογραφή)

Λουκής ΛΟΥΚΑΪΔΗΣ

Πρόεδρος

Επικυρωμένο ακριβές αντίγραφο
Στρασβούργο, 27 Σεπτεμβρίου 2007

Ο Γραμματέας του Τμήματος

(υπογραφή)

Ζέρεν ΝΙΑΣΕΝ